

Kunnskapsdepartementet

Strategi

Kompetanse for fremtidens barnehage

Revidert strategi for kompetanse og rekruttering 2018–2022

Forord

En god barndom er viktig i seg selv og for resten av livet. Alle barn skal få et godt barnehagetilbud, uansett hvor de bor og hvilken barnehage de går i. Ny rammeplan for barnehagen som trådte i kraft høsten 2017, bygger videre på den norske barnehagetradisjonen der omsorg, lek, læring og danning ses i sammenheng. Leken har og skal fortsatt ha en fremtredende og sentral plass. Samtidig tar rammeplanen hensyn til at barnehagehverdagen har endret seg. Ny rammeplan er tydeligere når det gjelder barnehagens forpliktelser til et systematisk pedagogisk arbeid. Rammeplanen fremhever og tydeliggjør forpliktelsene kommunene har overfor samiske barn i barnehage.

Det er store variasjoner i kvaliteten på barnehagetilbudene. Ny rammeplan er ett av flere viktige skritt i retning av en god barnehage for alle barn. For å lykkes med å utvikle kvaliteten og med å realisere kravene i rammeplanen må vi drive målrettet kompetansebygging i barnehagesektoren - sammen!

Kompetanse for framtidens barnehage ble lansert i 2013. Revidert kompetansestrategi er en videreføring og videreutvikling av strategien. Fra 2013 til 2017 har regjeringen mer enn doblet innsatsen til kvalitetstiltak, fra 165 mill. kroner til 400 mill. kroner. Det er satt i gang en rekke nye kompetansetiltak, slik som fagskoleutdanninger for barnehageansatte og flere videreutdanningstilbud for barnehagelærere. Barnehageeier kan nå søke om statlige tilretteleggingsmidler som støtte til at flere ansatte kan heve sin formelle kompetanse. Andelen med barnehagelærerutdanning og fagbrev har gradvis økt de siste årene. I grunnbemanningen i 2016 var 39 prosent barnehagelærere eller tilsvarende og 20 prosent barne- og ungdomsarbeidere.

Implementeringen av ny rammeplan skjer først og fremst i den enkelte barnehage og er en kontinuerlig prosess. Gjennom barnehagebaserte kompetansetiltak kan de ansatte i fellesskap styrke sin kompetanse og pedagogiske praksis i tråd med rammeplanen. Regjeringen ønsker på sikt å styrke de barnehagebaserte tiltakene.

Barnehagelæreren spiller en nøkkelrolle for å innfri kravene og intensjonene i ny rammeplan. Sammen med KrF og Venstre har regjeringen sørget for en kraftig vekst i bevilgningene til flere barnehagelærere i 2017 på hele 172 mill. kroner. Årlig vil dette utgjøre over 400 mill. kroner. Midlene skal benyttes til å skjerpe pedagognormen for å sikre at andelen barnehagelærere øker. Regjeringen har som ambisjon å skjerpe pedagognormen ytterligere.

Kompetansestrategien skal støtte opp om arbeidet med rekruttering og kompetanseutvikling. Barnehagen skal være et sted der de ansatte har mulighet til å utvikle seg faglig, både individuelt og i et fellesskap. Dette krever kompetent og oppdatert barnehageledelse. Med revidert kompetansestrategi ønsker regjeringen å tydeliggjøre de ulike aktørenes roller og ansvar for kompetanseutvikling og legger til grunn et godt samarbeid i sektor for å nå strategiens mål.

Takk for alle gode innspill i prosessen, og lykke til med det viktige arbeidet!

Torbjørn Røe Isaksen
Kunnskapsminister

Innhold

DEL 1	6
Mål	7
Delmål	7
Målgrupper	7
Prinsipper for innhold og organisering	8
Videreutvikle regionale ordninger for kompetanseutvikling for barnehage	10
Aktørenes roller og ansvar	12
Barnehagens ledelse	13
Barnehageeier	13
Kommunen som barnehagemyndighet	13
Fylkesmannen	13
Kunnskapsdepartementet og Utdanningsdirektoratet	13
Sametinget	13
Universiteter og høyskoler	13
Fagskoler	14
Fylkeskommunen	14
Organisasjonene	14
Tematiske satsingsområder	17
Barnehagen som pedagogisk virksomhet	17
Kommunikasjon og språk	18
Et inkluderende miljø for omsorg, lek, læring og danning	18
Barnehagens verdigrunnlag	18
DEL 2 Karriereveier	20
Oversikt over kompetanseutviklingstiltakene	23
Kompetanseutviklingstiltak for hele personalgruppen	23
Barnehagebaserte kompetanseutviklingstiltak	23
Kompetansetiltak for barnehagelærere, andre pedagoger og styrere	23
Videreutdanning for barnehagelærere	23
Lederutdanning for styrere	23
Tilleggsutdanning i barnehagepedagogikk	23
Veiledning av nytilsatte nyutdannede barnehagelærere	24
Mastergrader	24
Doktorgrad (Ph.d.)	24
Kompetansetiltak for barne- og ungdomsarbeidere og assistenter	24
Arbeidsplassbasert barnehagelærerutdanning	24
Fagbrev som barne- og ungdomsarbeider/praksiskandidatordningen	24
Fagskoleutdanning i oppvekstfag for barnehageansatte	25
Kompetansehevingsstudier for fagarbeidere og assistenter	25
Barnehagefaglig grunnkompetanse	25

DEL 1

Mål: Sikre alle barn et barnehagetilbud av høy kvalitet

Kompetansestrategien er et viktig virkemiddel for å støtte implementeringen av forskrift om rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver. Rammeplanen gir tydeligere føringer for hvordan eier, styrer, barnehagelærere og andre ansatte skal arbeide for at alle barn skal få et barnehagetilbud av høy kvalitet.

Barnehagen skal ivareta barnas behov for omsorg og lek og fremme læring og dannelse som grunnlag for allsidig utvikling. Oppfyllelse av samfunnsmandatet i tråd med barnehageloven og rammeplanen krever kompetente ansatte i alle ledd. Det er barnehageeiers ansvar å sørge for at personalet har riktig og nødvendig kompetanse. Klarere forpliktelser og konkretisering av barnehagens arbeid innebærer økte krav til ledelse og til kompetanse.

For samiske barn har barnehagen en viktig betydning for å styrke og utvikle samiske språk og kultur. Den samiske barnehagen skal fremme læring og dannelse med utgangspunkt i samiske verdier og tradisjonskunnskap. For å kunne ivareta det samiske innholdet i rammeplanen, både i samiske barnehager og andre barnehager med samiske barn, må barnehagen ha nødvendig kompetanse i samisk språk og kultur.

Kompetansestrategien gjelder for perioden 2018–2022. Kvalitetsutvikling i barnehagen innebærer en stadig utvikling av personalets kompetanse. Strategiens tiltak skal bidra til å videreutvikle barnehagen som lærende organisasjon og styrke barnehagelærernes profesjonelle fellesskap. Styrer og pedagogisk leder er gitt et særlig ansvar for å iverksette og utvikle barnehagens praksis i tråd med oppdatert forskning og kunnskap på feltet. Flere barnehagelærere med kompetanse på mastergradsnivå i barnehagen vil kunne bidra til utvikling av en kunnskapsbasert praksis som understøtter intensjonene i ny rammeplan.

Kompetanse på mastergradsnivå vil være viktig for å utvikle likeverdige partnerskap mellom barnehage og utdanningsinstitusjon. Gjennom målrettet kompetanseutvikling for alle ansatte skal strategien bidra til at alle barn får et barnehagetilbud av høy kvalitet. Strategien skal også bidra til å rekruttere og beholde ansatte med barnehagefaglig kompetanse i barnehagen.

Delmål

Kompetansestrategien skal bidra til at

- andelen barnehagelærere i barnehagen øker
- andelen barne- og ungdomsarbeidere i barnehagen øker
- alle ansatte i barnehagen får mulighet til videreutdanning
- flere barnehagelærere i barnehagen har kompetanse på mastergradsnivå
- alle barnehager utvikler sin pedagogiske praksis gjennom barnehagebasert kompetanseutvikling

Målgrupper

Målgruppen for strategien er alle aktører i barnehagesektoren, blant annet Sametinget, Utdanningsdirektoratet, Fylkesmannen, universiteter og høyskoler, nasjonale sentre, foreldreutvalget for barnehager (FUB), barnehagemyndigheten, barnehageeiere, fylkeskommunen, fagskoler, Utdanningsforbundet, Fagforbundet, KS, Private Barnehagers Landsforbund (PBL), studentorganisasjonene, regionale og lokale samarbeidsfora og de ansatte i barnehagen. Aktørene skal kjenne strategiens innhold og bidra til at målene nås. Målgruppen for strategiens tiltak er alle grupper av ansatte som arbeider direkte med barna i barnehagen: styrere, barnehagelærere og andre pedagoger, barne- og ungdomsarbeidere og andre assistenter.

Prinsipper for innhold og organisering

Kompetanseutviklingstiltakene skal bidra til å realisere rammeplanens intensjoner og krav

Store endringer i barnehagesektoren har ført til et økt kompetansebehov i barnehagene. Rammeplanen er tydelig på personalets forpliktelser for å kunne gi alle barn et kvalitativt godt barnehagetilbud, og stiller høye krav til barnehagepersonalets kompetanse. Prioritering av tiltak må ta utgangspunkt i lokale behov. Strategien skal støtte opp om barnehageeiers arbeid med kompetanseutvikling og bidra til felles innsats for å øke kompetansen til alle ansatte.

Barnehagens eier og ledelse skal legge til rette for kompetanseutvikling for alle ansatte

Utvikling av kvalitet i barnehagen er avhengig av at de ansatte får mulighet til å heve sin kompetanse, både individuelt og i et faglig fellesskap. For å skape en kultur for felles læring og kvalitetsutvikling i den enkelte barnehage må eier og ledelse iverksette og lede kollektive utviklings- og endringsprosesser. Styrer er gitt det daglige pedagogiske ansvaret for at arbeidet er i tråd med barnehageloven og rammeplanen, og for at personalet utvikler en felles forståelse for samfunnsoppdraget. Pedagogisk leder er gitt ansvaret for å iverksette, lede og veilede medarbeidere i arbeidet med barna. Styrer og de pedagogiske lederne må sammen sørge for at barnehagens verdigrunnlag og rammeplanens intensjoner etterleves og oppfylles i praksis. Barnehagens ledelse må, sammen med personalet, systematisk vurdere om egen praksis og barnehagens virksomhet bidrar til dette.

Individuelle og kollektive kompetansetiltak skal ses i sammenheng

Strategien skal stimulere til barnehagebasert kompetanseutvikling, styrke barnehagen som lærende organisasjon og barnehagens pedagogiske praksis. De individuelle kompetansetiltakene skal støtte opp om de kollektive utviklingsprosessene i barnehagene. Tilbydere av kompetansehevingstiltak må legge til rette for gjensidig utveksling av teori og praksis ved å bruke studentens arbeidssted som læringsarena. Barnehager som har ansatte som deltar på kompetansehevingsstudier, må sørge for at ny kunnskap tas i bruk og deles i barnehagens kollektive kompetanseutvikling.

Aktørene i barnehagesektoren skal samarbeide om kompetanseutvikling

Kompetanseutvikling forutsetter samarbeid mellom alle berørte aktører på nasjonalt, regionalt og lokalt nivå. Strategien skal bidra til felles innsats fra samtlige aktører for å øke kompetansen til alle ansattgrupper. For å nå målene i strategien er det en forutsetning at aktørene jobber sammen for å planlegge, utvikle og legge til rette for tiltak som styrker barnehagelærernes profesjonelle fellesskap og kompetanseutviklingsarbeidet i hver enkelt barnehage. Regionale samarbeidsfora vil være viktige arenaer for samarbeid.

Videreutvikle regionale ordninger for kompetanseutvikling for barnehage

Fylkesmannen forvalter i dag statlige midler til barnehagebaserte kompetansetiltak, kompetansehevingsstudier for assistenter, barnehagefaglig grunnkompetanse og fagbrev på arbeidsplassen. Fylkesmannen har lang erfaring med å koordinere regionale kompetansenettverk, der kommunene som barnehagemyndighet, kommunale og private eiere, barnehager og relevante fagmiljøer er sentrale deltakere.

I løpet av kommende strategiperiode skal nettverkene videreutvikles til regionale samarbeidsfora. Samarbeidsforaene vil få ansvar for å prioritere, innrette og dimensjonere de ovennevnte kompetansetiltakene i regionen. Dette skal bidra til en felles retning, forutsigbarhet for alle aktører, kvalitetssikring av de barnehagebaserte kompetansetiltakene og at midlene nyttes til formålet. Samarbeidsforaene vil bygge på tidligere erfaringer og arbeid med kompetansenettverk for barnehage og skal ivareta både kommunale og private barnehageeiere. Følgende føringer legges til grunn for ordningen:

- De barnehagebaserte kompetanseutviklings-tiltakene skal ta utgangspunkt i strategiens tematiske satsingsområder.
- Utdanningsdirektoratet tildeler årlig midler til kompetanseutviklingstiltakene.
- For å få tildelt midler vil det etter hvert stilles krav om regionale samarbeidsfora.
- Fylkesmannen skal koordinere de regionale samarbeidsforaene og tilrettelegge for samarbeid om kompetanseutvikling mellom kommunen som barnehagemyndighet, kommunale og private barnehageeiere, universiteter og høyskoler og andre relevante aktører.

- Kompetansemidlene skal i hovedsak nyttes til barnehagebasert kompetanseutvikling, men kan også nyttes til barnehagefaglig grunnkompetanse, kompetansehevingsstudier for fagarbeidere og assistenter og fagbrev på arbeidsplassen.
- Det er samarbeidsforaene som må bli enige om prioriteringer av tiltak og konkret fordeling av midler.

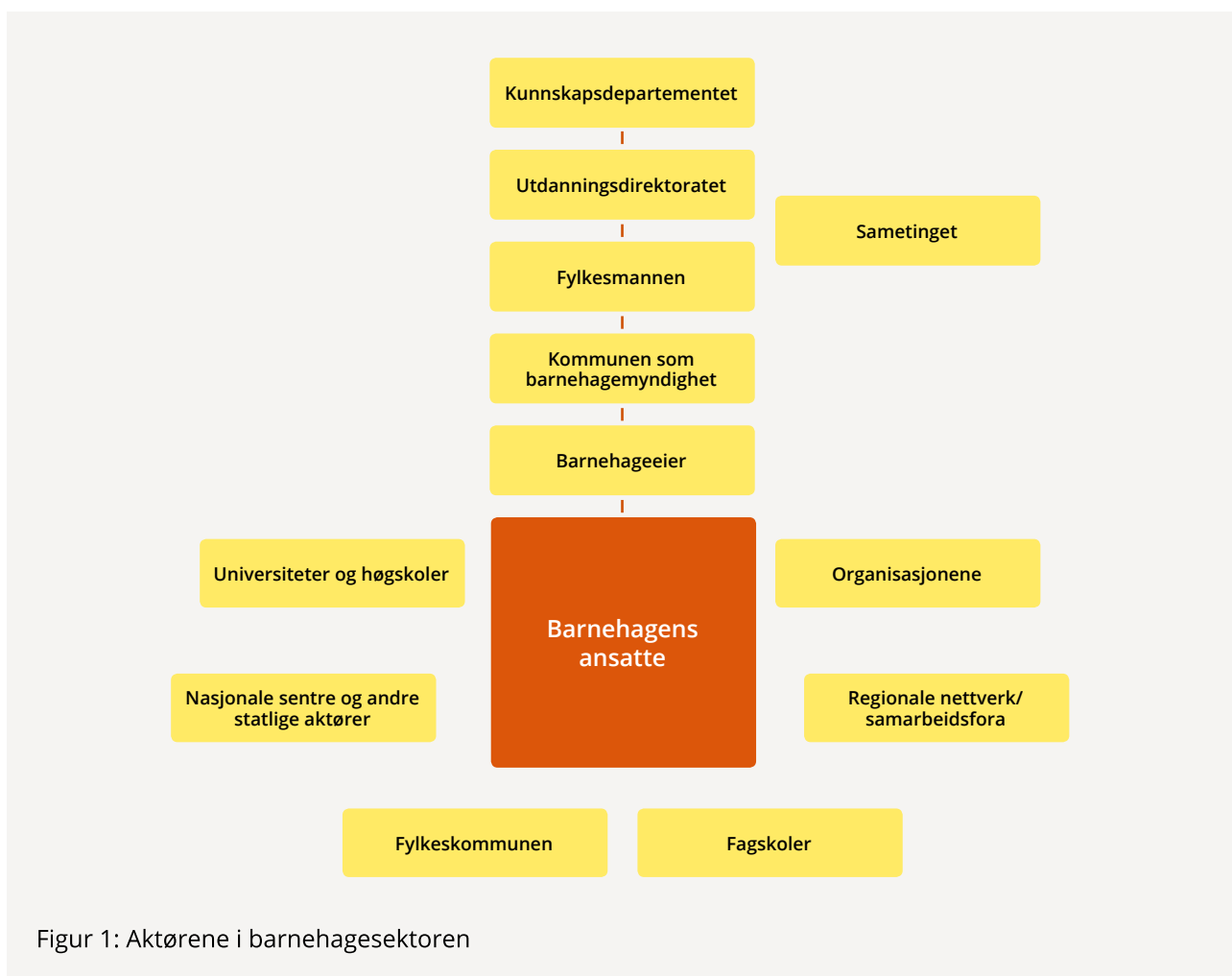
I løpet av strategiperioden vil det vurderes om det bør stilles krav til barnehageeier for tildeling av midler. Ett mulig krav kan være 30 prosent egenandel av det statlige tilskuddet, tilsvarende den desentraliserte ordningen for kompetanseutvikling i skolen. Videreutvikling og innretning av regionale samarbeidsfora vil skje i dialog med aktørene.

Aktørenes roller og ansvar

Måltrettet rekruttering og kompetansebygging i barnehagesektoren er viktig for at alle barn skal få et likeverdig barnehagetilbud av høy kvalitet. Et avklart ansvarsforhold mellom berørte parter og aktører i barnehagesektoren er nødvendig for å

få til et samarbeid om kompetanseutvikling, både på nasjonalt, regionalt og lokalt nivå. Barnehagens ansatte bør jevnlig delta i kompetanseutviklingstiltak og utviklingsarbeid for å heve sin kompetanse og øke sin forståelse for barnehagens innhold og oppgaver.

Figur 1: Aktørene i barnehagesektoren

Barnehagens ledelse

- Styreleder leder og følger opp barnehagens endrings- og utviklingsprosesser for kompetanseutvikling. Styreleder motiverer, inspirerer og legger til rette for kompetanseutvikling hos personalet.
- Barnehagelæreren er den profesjonen som utdannes spesielt for å ivareta barnehagens oppgaver, og har dermed en viktig veiledningsrolle i kraft av sin kompetanse.
- Pedagogisk leder leder refleksjons- og utviklingsarbeid i barnehagen i samarbeid med styrer.

Barnehageeier

- sørger for at personalet har riktig og nødvendig kompetanse
- kartlegger kompetansebehovet og har en langsiktig plan for rekruttering og kompetanseutvikling
- initierer og legger til rette for at de ansatte får nødvendig opplæring og kompetanseheving
- sørger for at alle ansatte får en innføring i barnehagens samfunnsmandat, ansvar og innhold
- bidrar med egne midler til kompetansetiltak
- ivaretar likestillingsperspektivet i rekruttering av ansatte
- sørger for å ivareta samiske barns rettigheter

Kommunen som barnehagemyndighet

- skal påse at barna får et pedagogisk og trygt barnehagetilbud i tråd med barnehageloven og rammeplanen
- utvikler kompetanseplaner for alle ansattgrupper som omfatter både kommunale og private barnehager, og som ivaretar nasjonale føringer og lokale behov som en forutsetning for tildeling av statlige midler
- prioriterer og tildeler kompetansemidler for å ivareta kompetansebehov i kommunale og private barnehager
- deltar i regionale kompetansenettverk om utvikling og gjennomføring av kompetanseutviklingstiltak
- tilrettelegger for samiskspråklige barnehagetilbud.

Fylkesmannen

- iverksetter og følger opp de statlige kompetanseutviklingstiltakene og ser til at utviklingsarbeid og implementering av tiltak skjer i nær kontakt med kommunen som barnehagemyndighet, universiteter/høyskoler og andre relevante fagmiljøer
- påser at kommunene som myndighet ivaretar kommunale og private barnehagers kompetansebehov gjennom tildelingen av de statlige kompetansemidlene
- leder og koordinerer regionale kompetansenettverk

med deltakere fra barnehagen, barnehageeier, kommunen som myndighet, fylkeskommunen, universitet og høyskoler og organisasjoner, som sammen skal definere kompetansebehovene lokalt og utvikle kompetansetiltakene

Kunnskapsdepartementet og Utdanningsdirektoratet

- bidrar med statlige ressurser til kompetanseutvikling og sørger for at strategien gjøres kjent for alle aktører
- utvikler nærmere føringer for innhold og organisering av studietilbudene i samarbeid med utdanningstilbyderne og lokale aktører i sektor
- vurderer tiltakene og justerer etter behov
- redegjør for vilkår for tilskudd
- bidrar til regionalt samarbeid og erfaringsdeling
- legger til rette for videreutvikling av barnehagene som lærende organisasjoner
- legger til rette for barnehagelærernes profesjonelle fellesskap gjennom videreutdanningstilbud og tilbud om barnehagebaserte kompetansetiltak
- oppfordrer barnehageeiere og barnehager til å rekruttere flere menn til arbeid i barnehage

Sametinget

- er et folkevalgt organ for samene i Norge og en premissleverandør for samisk barnehagetilbud sammen med Kunnskapsdepartementet, Utdanningsdirektoratet og Fylkesmannen
- tar medansvar for kompetanseutvikling rettet mot både det sørsamiske, lulesamiske og nordsamiske barnehagetilbudet
- samarbeider med Kunnskapsdepartementet, Utdanningsdirektoratet og Fylkesmannen i arbeidet med rekruttering og kompetanseutvikling av samiskspråklige barnehageansatte

Universiteter og høyskoler

- tilbyr barnehagelærerutdanning av høy kvalitet og bidrar til god rekruttering til barnehagelærerutdanningen
- samarbeider med Utdanningsdirektoratet, Sametinget, Fylkesmannen, kommunene og barnehageeierne om å tilby gode etter- og videreutdanningstilbud for alle ansatte i barnehagesektoren, i tråd med nasjonale føringer og lokale behov
- utvikler nye tilbud i samarbeid med regionale aktører og møter barnehagens behov for kompetanseutvikling innenfor de prioriterte områdene gjennom forskning og utviklingsarbeid
- utvikler barnehagefaglige masterprogrammer

- som bygger på barnehagelærerutdanningen
- innretter videreutdanningstilbud slik at de kan inngå i ulike mastergrader
 - bidrar til gjennomføringen av nasjonal utdanningspolitikk gjennom nasjonale sentres utvikling av ressurser som støtter opp under kompetanseutvikling og implementering av ny rammeplan i barnehagen

Fagskoler

- samarbeider med relevante aktører om å tilby utdanninger hvor den praktiske yrkesutøvelsen tillegges stor vekt i forhold til mer teoretiske tilnærminger
- utvikler studietilbud med utgangspunkt i barnehagens kompetansebehov og kompetansestrategiens føringer

Fylkeskommunen

- sørger for at det tilbys godkjent fagskoleutdanning som tar hensyn til lokalt, regionalt og nasjonalt kompetansebehov innenfor prioriterte områder
- utvikler egnede opplegg for assistenter som ønsker å ta fagbrevet gjennom praksiskandidatordningen. Utvikles sammen med fylkesmannen i samarbeid med yrkesopplæringsnemndene ved behov

Organisasjonene

- gjør strategien kjent i egen organisasjon og tilrettelegger for at barnehagens ansatte kan delta i kompetanseutviklingstiltak

ABSOLUTT – nytt utviklingsprogram for kommuner og fylkeskommuner

Programmet ABSOLUTT retter seg mot folkevalgte og administrative ledere og skal bidra til å øke kommunesektorens forståelse og kunnskap om barnehage, skole og oppvekst. Programmet skal gi innsikt i hva som virker inn på barn og unges læring, utvikling, trivsel og tilhørighet. Å være folkevalgt i kommune og fylkeskommune innebærer et lokalt ansvar for at tjenestene som er rettet mot barn og unge, er av tilstrekkelig omfang og av god kvalitet. Dette forutsetter dialog og samspill mellom folkevalgte, administrasjon og ulike aktører i lokalsamfunnet. Kommunene og fylkeskommunene skal identifisere forbedringsområder, se sammenhenger og finne lokale løsninger. God samhandling og felles forståelse for barns og unges behov er viktig for å sikre sømløse overganger mellom ulike deler av utdanningsløpet og samspill mellom utdanningsløpet og andre tjenester for barn og unge. Det gjelder innad i kommunen, mellom kommuner og fylkeskommuner og på tvers av sektorer.

NOU 2016:18 Hjertespråket. Forslag til lovverk, tiltak og ordninger for samiske språk

Utvalget har gjennomgått lovverk, tiltak og ordninger for sør-, lule- og nordsamisk språk i Norge. Utvalget har lagt vekt på at samiske språk er truede språk. Utredningen viser at barns språklæring er nøkkelen til vitalisering av samiske språk. Vitalisering og utvikling av de samiske språkene er avhengig av arenaer hvor man kan bruke språket i fellesskap med andre. Språkarbeid er ett av de viktigste arbeidsområdene for barnehagen, og økt bruk og styrking av samiske språk i barnehager og

skoler vil være blant de viktigste tiltak. Utvalget mener samiskspråklige barnehager er det viktigste enkelttiltaket for å sikre bevaring og vitalisering av samiske språk. De ansatte er den viktigste språkressursen i barnehagen. Utredningen viser at det behøves mer personell med samiskspråklig kompetanse i barnehagene. Utvalget foreslår at språkressurssentrene skal bistå kommunene med å tilby et samiskspråklig barnehagetilbud.

Rekruttering av menn til arbeid i barnehage

Likestilling og likeverd skal ligge til grunn for all virksomhet og pedagogikk i barnehagen. I tillegg til å legge til rette for nødvendig kompetanseheving for å fremme likestilling, bør aktørene etterstrebe at barnehagens ansatte speiler samfunnets mangfold i kjønn og etnisitet. I 2016 hadde om lag halvparten av alle barnehager mannlige ansatte. Totalt er 9 prosent av grunnbemanningen og 8 prosent av styrerne menn. Blant studenter på barnehagelærerutdanningen var 14 prosent av de uteksaminerte i 2016 menn.

Lekeressurs er ett eksempel på rekrutteringsarbeid som på sikt skal bidra til å få flere menn

til å jobbe i barnehage. Prosjektet har spredt seg til hele landet og fokuserer på å gi gutter i ungdomsskolealder en positiv opplevelse og kjennskap med arbeid i barnehage. Guttene som får tilbud om jobb i barnehagen skal være tilstede og leke med barna, og være aktive i leken på barnas premisser. Som lekeressurs får guttene mannlige veileder. Fylkesmannen i Oppland, Dronning Mauds Minne Høgskole, Likestillingssenteret og Østlandsforskning har startet opp et forsknings- og innovasjonsprosjekt for å se på hvilke faktorer som skal til for å rekruttere menn til å arbeide i barnehagen.

Tematiske satsingsområder

Kompetansestrategien har fire tematiske satsingsområder som gir overordnede føringer for kompetanseutviklingen i barnehagesektoren. Satsingsområdene er forankret i formålsparagrafen i barnehageloven og skal støtte implementeringen av rammeplanen. Den norske barnehagetradisjonen bygger på en helhetlig pedagogisk tilnærming og respekten for barndommens egenverdi.

Arbeid med satsingsområdene må ses i sammenheng med pågående nasjonale satsinger. De nasjonale satsingene på realfag, språk og arbeidet mot mobbing skal styrke barnehagens arbeid på områder som vil være sentrale i strategiperioden. Når de nasjonale satsingene avsluttes, vil de kunne videreføres innenfor strategiens tematiske satsingsområder.

I alle satsingsområdene skal ledelse stå sentralt. Ledelse og utvikling av lederkompetanse er en forutsetning for at barnehagen skal kunne utvikle seg som organisasjon og utvikle personalets kompetanse. Styrer og pedagogisk leder skal lede medarbeidere i kompetanseutviklingen innenfor satsingsområdene og i det daglige arbeidet med barna. Satsingsområdene skal være førende for barnehagens arbeid med barnehagebasert kompetanseutvikling, samtidig som det skal være rom for lokale behov og tilpasninger. I tillegg vil de tematiske satsingsområdene være styrende for videreutviklingen av kompetansehevingsstudier for assistenter og fagarbeidere, fagskoleutdanning i oppvekstfag, videreutdanning for barnehagelærere, utvikling av masterprogrammer og lederutdanning for styrere.

Satsingsområdene er:

- Barnehagen som pedagogisk virksomhet
- Et inkluderende miljø for omsorg, lek, læring og dannelse
- Språk og kommunikasjon
- Barnehagens verdigrunnlag

Valg av satsingsområde bør baseres på en vurdering av den enkelte barnehages behov. Under følger en kort beskrivelse av hvert område med eksempler på temaer som kan konkretisere satsingsområdene. Forslagene til temaer er ikke uttømmende. De må ses i sammenheng og kan være aktuelle under flere av satsingsområdene.

Barnehagen som pedagogisk virksomhet

Satsingsområdet skal støtte opp under rammeplanens krav om at barnehagen skal være en pedagogisk virksomhet som skal planlegges og vurderes. Arbeid innenfor satsingsområdet bør handle om barnehagens pedagogiske praksis og ledelse av utviklings- og endringsprosesser. Barnehagen må systematisk vurdere om egen praksis bidrar til å fremme barnehagens verdigrunnlag og at rammeplanens intensjoner etterleves i praksis.

Mulige temaer *kan* være:

- Barnehagens utviklings- og endringsprosesser
- Veiledning
- Observasjon, planlegging, vurdering og dokumentasjon
- Barns medvirkning
- Tilrettelegging for et inkluderende og likeverdig tilbud
- Tidlig innsats og tverrfaglig samarbeid
- Arbeid med fagområdene
- Barnehagens digitale praksis

Kommunikasjon og språk

Språkstimulering er en av barnehagens viktigste oppgaver. Barna skal få møte og være del av et rikt og variert språkmiljø som omfatter både fysiske, estetiske og verbale uttrykk. Språklig og kommunikativ kompetanse er avgjørende for å kunne kommunisere med andre og for å kunne delta i lek. Ny rammeplan omfatter tydeligere og økte krav til barnehagens arbeid med kommunikasjon og språk. Arbeidet med barnas språktilegnelse er en sentral del av barnehagehverdagen. Personalet kan observere, dokumentere og vurdere språkmiljøet og språket til enkeltbarn som grunnlag for å skape et godt språkmiljø og tilpasset språkstimulering for alle barn.

Mulige temaer *kan* være:

- Barnehagens språkmiljø
- Utforming av det fysiske miljøet og rommets betydning for språklig aktivitet
- De yngste barnas uttrykksformer
- Non-verbale kommunikasjonsformer
- Språkets betydning for relasjoner, vennskap, lek og læring
- Minoritetsspråklige barns språkutvikling
- Samiske barns språkutvikling
- Språklig mangfold som berikelse for hele barnegruppen
- Språkutvikling og språkvansker

Et inkluderende miljø for omsorg, lek, læring og danning

Satsingsområdet skal bidra til å styrke de ansattes kompetanse i å tilrettelegge for et godt miljø for omsorg, lek, læring og danning, i tråd med kravene i rammeplanen. Barnehagen skal gi rom for barnas ulike forutsetninger, perspektiver og erfaringer og bidra til at barna i fellesskap med andre, utvikler et positivt forhold til seg selv og egne evner. Barnehagen skal bidra til barnas trivsel, livsglede, mestring og følelse av egenverd. Barnehagen skal sørge for gode overganger mellom hjem og barnehage, innad i barnehagen og mellom barnehage og skole. Arbeidet med satsingsområdet skal styrke de ansattes kompetanse i å forebygge, avdekke, stoppe og følge opp diskriminering, utestenging, mobbing, krenkelser og uheldige samspillsmønstre og fremme et godt og trygt barnehagemiljø.

Mulige temaer *kan* være:

- Trygghet, tilhørighet og trivsel
- Vennskap og sosial kompetanse
- Inkluderende fellesskap
- Overganger
- Tilrettelegging for lek
- Fysisk miljø
- Tilrettelegging for varierte og utforskende læringsprosesser
- Progresjon
- Identitetsforståelse i et samisk perspektiv
- Tilrettelegging for barn som trenger ekstra støtte
- Barnehagens arbeid med å forebygge, avdekke, stoppe og følge opp mobbing og utestenging

Barnehagens verdigrunnlag

Rammeplanen har utfyllende bestemmelser om barnehagens innhold og oppgaver. Barnehagens verdigrunnlag skal formidles, praktiseres og oppleves i alle deler av barnehagens pedagogiske arbeid. Dette skal skje i relasjon og samspill med det enkelte barn og barnegruppen. Alle barnehager skal bygge på verdigrunnlaget som er fastsatt i barnehageloven og internasjonale konvensjoner som Norge har sluttet seg til. Barnehagen skal fremme demokrati, mangfold og gjensidig respekt, likestilling, bærekraftig utvikling, livsmestring og helse. Satsingsområdet skal bidra til felles forståelse av hvordan verdiene kan omsettes til pedagogisk praksis i det daglige arbeidet, og sikre at alle barn får ta del i og medvirke i fellesskapet.

Mulige temaer *kan* være:

- Barn og barndom
- Demokrati
- Mangfold og gjensidig respekt
- Likestilling og likeverd
- Bærekraftig utvikling
- Livsmestring og helse

Nasjonale satsinger

Realfagsstrategien – tett på realfag. Nasjonal strategi for realfag i barnehagen og grunnopplæringen (2015–2019): Strategien skal bidra til økt interesse, motivasjon og kompetanse i realfag i barnehager og skole. Realfagskommuner er et hovedtiltak i strategien. Realfagskommuner får faglig og økonomisk støtte til nettverk for barnehagelærere og lærere. Nettverkene skal bidra til kompetanseutvikling og bedre arbeid med og samarbeid om realfag i barnehage og skole. Årlige tiltaksplaner beskriver og viser sammenhenger mellom nye og eksisterende nasjonale tiltak og gir forslag til lokale tiltak i barnehager og skoler. Tiltaksplanene gir oversikt over tilgjengelige verktøy og ressurser. <https://www.udir.no/kvalitet-og-kompetanse/nasjonale-satsinger/realfagsstrategien/>

Inkluderende barnehage- og skolemiljø: I regjeringens satsing mot mobbing vektlegges hvordan barnehager og skoler kan arbeide for å skape gode og inkluderende fellesskap for barn og unge. Det er bl.a. utviklet en kompetansepakke for å styrke personalets kompetanse i å forbygge, avdekke og følge opp mobbing i barnehagen, skolen og kommunen.

Læringsmiljøprosjektet tilbyr direkte støtte og veiledning fra eksterne veiledere til de som har behov for særskilt støtte. Videre er det utviklet samlingsbaserte kompetansetiltak for de som har behov for noe støtte. Tilbudet omfatter felles samlinger, utviklingsarbeid på egen arbeidsplass, lærende nettverk og støtte fra en lokal ressursperson. For barnehager og skoler som ønsker å videreutvikle sin kompetanse på området, er det utviklet nettkurs for alle ansatte. Les mer om kompetansesatsingen her: <https://www.udir.no/kvalitet-og-kompetanse/nasjonale-satsinger/tilbud-om-kompetanseutvikling-miljo-og-mobbing/>

Språkløyper – Nasjonal strategi for språk, lesing og skriving (2016–2019). Kompetanseutviklingspakken *Språk og leseaktiviteter*: Det er utviklet kompetanseutviklingspakker gjennom Språkløypene. Disse har som mål å styrke barnehagepersonalets kunnskap om barns språkutvikling og læring av språk og gi økt kompetanse i det daglige arbeidet med barnas språklæring gjennom leseaktiviteter. <http://sprakloyper.uis.no/>

Kompetanse om omsorgssvikt, vold og seksuelle overgrep mot barn

Barnehagen skal være en trygg arena for lek, utfoldelse og læring. Regjeringen vil styrke barnehagepersonalets kompetanse om vold og overgrep, jf. *Opptrappingsplan mot vold og overgrep* (2017–2021), og sikre at barn får alderstilpasset opplæring om kropp, identitet og følelser.

Barnehagen skal ha et bevisst forhold til at barn kan være utsatt for omsorgssvikt, vold og seksuelle overgrep og vite hvordan man kan forebygge/oppdage dette. Ny rammeplan presiserer at barnehagepersonalet skal

observere og vurdere barnas omsorgs- og livssituasjon og ved behov ta nødvendige grep. Alle ansatte i barnehagen har opplysningsplikt overfor barneverntjenesten (jf. § 22 i barnehageloven) og skal kjenne til denne plikten. I tillegg gjelder avvergingsplikten generelt for alle i samfunnet (jf. § 196 i straffeloven). Ny rammeplan presiserer at barnehagen skal bidra til at barna blir trygge på egen kropp, får en positiv oppfatning av seg selv og blir kjent med egne følelser, og til at barna utvikler et bevisst forhold til retten til å bestemme over egen kropp og respekt for andres grenser.

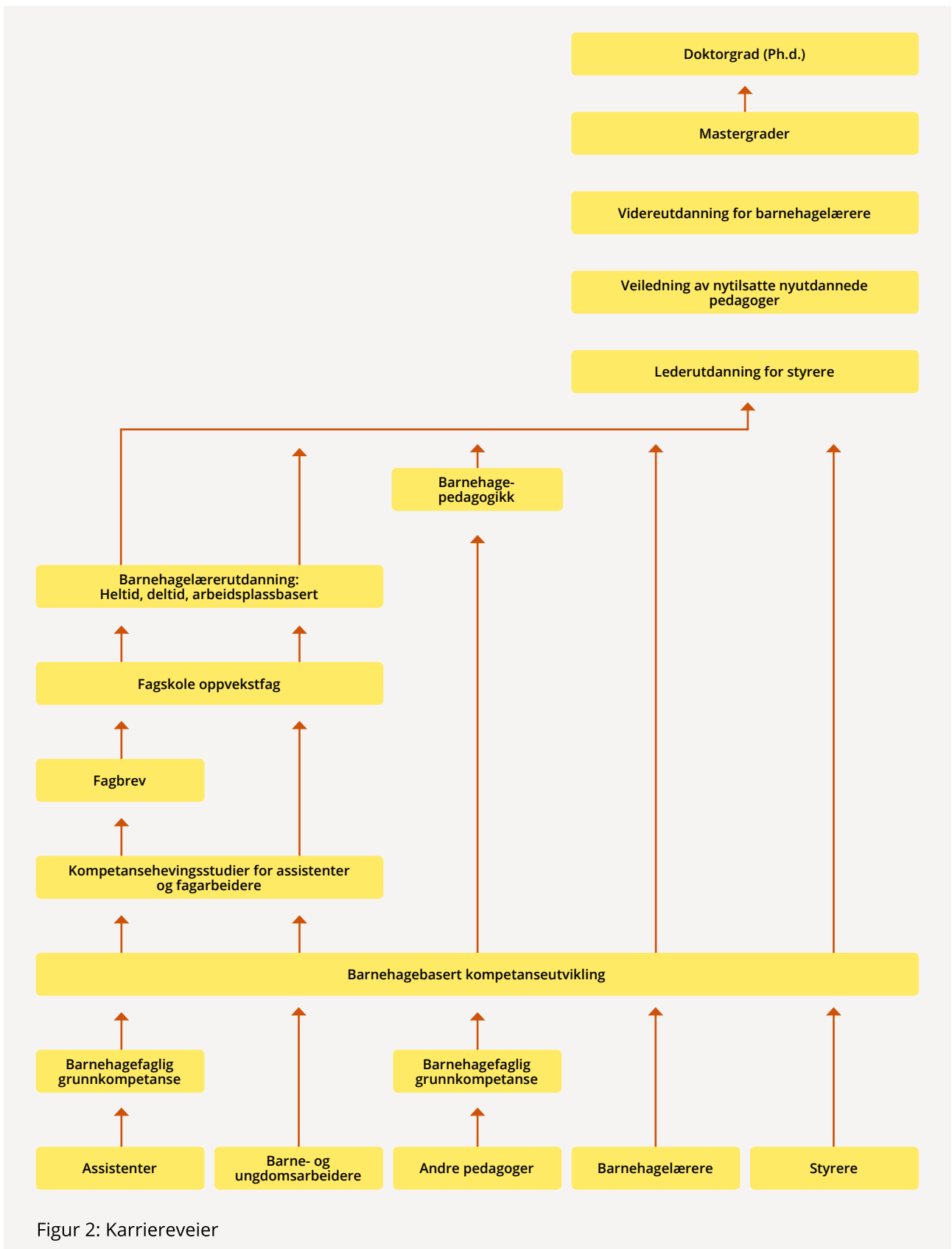
DEL 2 Karriereweier

Staten bidrar med midler til kompetanseutviklings-tiltak for ansatte i barnehagen. Tiltakene skal bidra til å nå målene i strategien og inkluderer både individuell og kollektiv kompetanseutvikling for alle grupper ansatte. Evalueringer viser at strategiens tiltak har fungert godt, og samtlige tiltak videreføres i ny strategiperiode. Videreutvikling av tiltakene må også møte særskilte kompetansebehov i samiske barnehager. Forutsigbarhet er nødvendig for at alle aktører skal kunne ha en langsiktig plan for hvilke kompetanseutviklingstiltak som skal gjennomføres. Ved iverksetting av tiltakene skal strategiens

prinsipper legges til grunn. Tiltakene er beskrevet under og inngår i oversikten som synliggjør karriereweier og utviklingsmuligheter for alle ansatte.

Tilretteleggingsmidler til barnehageeiere som har ansatte som deltar på kompetanseutviklingstilbud, skal støtte opp om deltakelse og legge til rette for at ansatte kan gjennomføre studiet. Regjeringens årlige budsjettbehandlinger kan få konsekvenser for videreutvikling og finansiering av kompetanseutviklingstiltak og tilretteleggingsmidler.

Figur 2: Karriereveier

Oversikt over kompetanseutviklingstiltakene

Kompetanseutviklingstiltak for hele personalgruppen

Barnehagebaserte kompetanseutviklingstiltak

Barnehagebaserte kompetanseutviklingstiltak er utviklingsarbeid som involverer hele personalet, og som foregår i den enkelte barnehage. Barnehageeier har ansvar for tiltakene som utvikles lokalt, i samarbeid med relevante kompetansemiljøer, barnehagemyndigheten, og gjerne med andre

barnehager og på tvers av kommuner. Tiltakene skal være forankret hos pedagogisk leder, styrer og eier og skal bidra til en utviklingsprosess på egen arbeidsplass for hele personalet i barnehagen, på tvers av kompetansenivå. Tiltaket vil være sentralt i videreutviklingen av regionale ordninger for kompetanseutvikling.

Kompetansetiltak for barnehagelærere, andre pedagoger og styrere

Videreutdanning for barnehagelærere

Videreutdanningstilbudene for barnehagelærere skal bidra til at en økende andel barnehagelærere utvikler kompetanse på mastergradsnivå, i tråd med prioriterte områder i rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver. Studiet skal styrke barnehagelæreres kompetanse i planlegging og gjennomføring av utviklingsarbeid. Utdanningsdirektoratet har i samarbeid med universiteter og høyskoler opprettet tilbud om videreutdanning for barnehagelærere innenfor fire fordypningsområder: Læringsmiljø og pedagogisk ledelse, Naturfag og matematikk, Språkutvikling og språklæring og Veilederutdanning for praksislærere. Studiet har et omfang på 30 studiepoeng og er organisert som et deltidsstudium. Det kan vurderes å opprette flere tilbud innenfor andre fordypningsområder. Nye videreutdanningstilbud skal innrettes som moduler som kan inngå i ulike mastergrader.

Lederutdanning for styrere

Lederutdanning for styrere er et videreutdannings-tilbud for ledere og assisterende ledere i barnehage. Studiet skal bidra til kvalitetsutvikling i barnehagen gjennom en styrking av den pedagogiske og administrative lederkompetansen. Studiet har et omfang på 30 studiepoeng og gjennomføres på deltid over tre semestre. Studiet kan innpasses i en mastergrad i ledelse. I løpet av strategiperioden vil det vurderes å utvikle en modulbasert videreutdanning for ledere som har fullført styrerutdanningen.

Tilleggsutdanning i barnehagepedagogikk

Tilleggsutdanning i barnehagepedagogikk er primært et tilbud for personer med annen pedagogisk utdanning som ønsker å kvalifisere seg til stilling som pedagogisk leder i barnehagen. Studiet har et omfang på 60 studiepoeng og består av 30 studiepoeng barnehagepedagogikk og 30 studiepoeng småbarnspedagogikk. Tilleggsutdanningen kan også tas av barnehagelærere som videreutdanning på deltid.

Veiledning av nytilsatte nyutdannede barnehagelærere

Veiledningsordningen skal bidra til en bedre overgang mellom utdanning og yrke ved at de nyutdannede lærerne i barnehage og skole får en større trygghet og bevissthet om egen kompetanse og blir mer komfortable i yrkesrollen. Nyutdannede barnehagelærere kommer også med kunnskap som kan bidra til nytenkning i profesjonsfellesskapet. Veiledning av nyutdannede bidrar til kompetanseutvikling av ansatte i barnehagen. Det er barnehageeiers

ansvar å tilby veiledning til nytilsatte nyutdannede barnehagelærere. I samarbeid med partene vil regjeringen utarbeide nasjonale rammer for en veiledningsordning for nyutdannede lærere i barnehage og skole. De nasjonale rammene skal ivareta at alle nytilsatte omfattes av ordningen, gir rom for lokal tilpasning og er bedre samordnet og i tråd med øvrig profesjonsutvikling i barnehage og skole.

Mastergrader

Barnehagelærerutdanningen og annen pedagogisk utdanning på bachelornivå kvalifiserer for ulike masterprogrammer som både gir en bredere barnehagefaglig kompetanse og fordypning på særskilte områder. Universiteter og høyskoler tilbyr både barnehagefaglige masterstudier som er særlig rettet mot tidlig barndom, og mer fagspesifikke mastere rettet mot flere yrkesgrupper. Masterstudiet har et omfang på 120 studiepoeng og tilbys på heltid og deltid. Universiteter og høyskoler bør innrette masterprogrammer som moduler slik at videreutdanning for barnehagelærere kan innpasses i de ulike programmene.

Doktorgrad (Ph.d.)

Master kvalifiserer til å gå videre til ph.d.-studier. Det finnes ulike doktorgradsprogrammer på barnehageområdet både ved norske og utenlandske universiteter og høyskoler. Ordningen med offentlig sektor-ph.d. og nærings-ph.d. bidrar til å styrke samspillet mellom barnehager og forskningsinstitusjoner og utdanner forskere med kunnskap som er relevant for sektoren.

Kompetansetiltak for barne- og ungdomsarbeidere og assistenter

Arbeidsplassbasert barnehagelærerutdanning

Arbeidsplassbasert barnehagelærerutdanning (ABLU) er et tilbud til assistenter og barne- og ungdomsarbeidere som ønsker å utdanne seg til barnehagelærere. ABLU er organisert som en deltidsutdanning over fire år med et omfang på 180 studiepoeng. Det er en forutsetning at studentene arbeider i en barnehage under studiet. Barnehagen inngår som læringsarena, og det er et tett samarbeid mellom utdanningsinstitusjon og praksisfelt. Muligheten for å kombinere jobb og studier bidrar til å rekruttere studenter som ikke ville valgt en heltidsutdanning. Tilretteleggingsmidler til barnehageeiere er et virkemiddel for å sikre at studentene fullfører utdanningen.

Fagbrev som barne- og ungdomsarbeider/ praksiskandidatordningen

Fagbrev gjennom praksiskandidatordningen retter seg mot assistenter med lang erfaring fra arbeid i barnehage. Ordningen gir assistenter mulighet til å gå opp til fagprøven slik at de får formalisert sin kompetanse. Praksiskandidatordningen gjør det mulig å ta fagbrevet ved siden av arbeid i barnehage, med praksis fra egen arbeidsplass. Ansatte med fagbrev i barne- og ungdomsarbeiderfaget har en verdifull kompetanse for arbeid i barnehage. Det er derfor ønskelig at flere barne- og ungdomsarbeidere tar jobb i barnehage, og at assistenter som mangler formell kompetanse om arbeid med barn, tar fagbrevet.

Fagskoleutdanning i oppvekstfag for barnehageansatte

Fagskoleutdanning i oppvekstfag er en videreutdanning for fagarbeidere og assistenter med minimum fem års erfaring fra arbeid med barn. Utdanningen er yrkesrettet og bygger på fullført videregående opplæring eller tilsvarende realkompetanse. Tiltaket gir mulighet for økt kompetanse innenfor tre fordypningsområder: Barn med særskilte behov, Arbeid med språk, flerspråklighet og flerkulturell kompetanse og Arbeid med de yngste barna (0-3) i barnehagen. Nasjonalt utvalg for fagskoleutdanning i helse- og oppvekstfag (NUFHO) har utarbeidet nasjonale planer for alle de tre områdene. Fagskoleutdanning for barnehageansatte tas på deltid over to år og har et omfang på 60 fagskolepoeng.

Kompetansehevingstudier for fagarbeidere og assistenter

Kompetansehevingstudier for fagarbeidere og assistenter i barnehagen er et studietilbud på 15 studiepoeng i regi av universitets- og høyskolesektoren. Målet er å gi fagarbeidere og assistenter en innsikt i barnehagetradisjon, yrkesetikk og erfaring med pedagogisk refleksjon. Behovet for tiltaket vurderes lokalt i et samarbeid mellom Fylkesmannen og regionalt nettverk/samarbeidsforum.

Barnehagefaglig grunnkompetanse

Tiltaket retter seg mot assistenter som mangler barnehagefaglig kompetanse. Det er barnehageeiers ansvar å sørge for at alle ansatte uten kompetanse og erfaring fra barnehage får en innføring i barnehagens samfunnsmandat, ansvar og innhold. Dette kompetansetiltaket skal gjennomføres lokalt i samarbeid med relevante kompetanseutviklingsmiljøer og må følges opp i barnehagen i etterkant. I løpet av strategiperioden vil det utvikles nasjonale rammer for tiltaket, i samarbeid med relevante parter.

Utgitt av:
Kunnskapsdepartementet
Publikasjonen er tilgjengelig på www.regjeringen.no.

Publikasjonskode: F-4438

Forsidefoto og foto side 4, 15, 16, 20 og 22: Sveinung Uddu Ystad

Øvrig foto: Bård Gundersen (s. 6 og 11) Tine Poppe (s. 9) og Erika Larsen Herding (s. 26)

Design og ombrekking: kord.no

Trykk: Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon

09/2017 – opplag 200